

С. ДОЛЕНГА

ВРІЧНИЦЮ
ГАНЬБИ І СОРОМУ

БІБЛІОТЕКА
П. ЙОСИФА
У ЛЬВОВІ

~~248~~

СЛАВ ДОЛЕНГА

у т. п.
1000

В РІЧНИЦЮ ГАНЬБИ Й СОРОМУ

у бібліотечі

ВИДАННЯ МОДЕСТА КУНИЦЬКОГО

ВАРШАВА — 1938.

Львів. Бібліотека
А. В. УРСР

13 (29k) + T3 (2/712/11)

Можна було б і забути про цю ганебну сторінку нашої історії, коли б не політичні авантюристи, й пройдисвіти, які все ще намагаються поставити на ноги генерала Скоропадського та, при допомозі легенди, створеної навколо його імені, дурити українське суспільство.

Саме тепер ми є свідками, як, крізь дим і сморід свого минулого, виповзає з надр міжнароднього аферизму, оживлена якимись таємними силами, стара інтрига — монструальне відновлене підприємство, спрямоване на розклад живого українського організму — Скоропадщина.

Московський генерал, який опинився на еміграції з п'ятном зрадника й ворога Українського Народу, стає в деяких колах „національним героєм“, генеральський син, попереджений справді кіновою рекламою, розїзджає по Америці й Канаді, використовуючи довіря невідомих мас українських, деінде лаштуються до святкування 20-ліття „восшествія на престол“ цього ж генерала і все це під бубни і літаври „рідних“ видавництв, які на гвалт публікують ц. к. патріотичні панегірики й за всяку ціну намагаються довести, що неfortunний московський генерал це саме і є найсправжнісенький еспанський король.

Річ зрозуміла, що постать еспанського короля, якого Нарід Український, як зрадника вигнав з меж своєї Держави, ніколи не „заїмponує“ масам українським на Великій Україні. Маси українські запевне памятають і карні експедиції „гетьманських“ посіпак, і цілу русофільську політику лисавого кавалерійського генерала, яка так „блискуче“ закінчилася актом федерації України з Московщиною.

Але тут, на еміграції, кавалерійський генерал, при допомозі принагідних наймитів, зручно використовує своє колишнє становище і під гвалт і лемент своїх підбрехувачів появляється перед українським суспільством в справжній гетьманській тозі, появляється, як український патріот, як основоположник нової династії української, і як продовжник старих гетьманських традицій.

Тому в цю річницю сорому й ганьби, в річницю того дня, коли обмосковлений генерал підніс зброю російських старшин на законну владу Народу Українського не зайвим буде ще раз пригадати українському суспільству підстави легенди тої „династії“, що спритно намагається вирости тепер на українському смітнику, як династія українських гетьманів Скоропадських.

Постараємося зробити це схематично, коротко й по змозі об'єктивно.

1. Рід генерала Скоропадського.

Звеличники й прихильники генер. Скоропадського ввесь час творять легенду „славного українського“ роду Скоропадських. Подивимося, як цей славний рід виглядав в дійсності. Не заперечуємо, — що Скоропадський походив з українського роду. Та це не був рід, який міг передати генералові Скоропадському славі козацькі традиції.

Генерал Скоропадський визодиться в бічній лінії від наставленого московським царем Петром І гетьмана Івана Скоропадського, що, зрадивши Мазепу, безправно, по волі царській, засів на гетьманському престолі, замикаючи своєю плюгавою постаттю останню карту героїчних змагань Української Нації.

Про цього гетьмана пише М. Грушевський:

„...По волі царській вибрано покійного й плохого полковника стародубського Івана Скоропадського“. „Вибрано—пише Грушевський — „щоб протиставити Мазепі“. „Нічого він не міг зробити без відома, а властиво — без дозволу царських резидентів, і кожний на Україні розумів, що сила не в гетьмані, а в тих резидентах, у царських міністрах та різних довірених людях. Вони розпоряджалися на Україні, як хотіли по своїй волі...“

Грушевський оповідає далі, як, за панування Івана Скоропадського, „цар Петро визначав полковників і старшин проти волі й без відома гетьмана“, як „почав давати українські уряди не тільки Українцям, але й Москалям“, як наказав українському гетьманові видати свою доньку за якого-небудь Москаля, і як гетьман скорився волі царській. „Послухавши царського наказу, — пише Грушевський — Скоропадський став питати для доньки якогось приємного для царя жениха — вказали йому на одного з царських довірених людей Петра Толстого, а потім цар, мовляв, вважаючи на заслуги Скоропадського, сам від себе дав Толстому стародубське полковництво, найбільший з українських полків. Так зроблено перший початок, а потім все більше роздавано полковництва московським офіцерам, так що перед смертю царя вже мало що лишилося полковників з Українців“. Отже за гетьмана Івана Скоропадського цар і Москалі могли робити на Україні, що хотіли, бо, як пише Грушевський, — „гетьман був старий плохий недотепа і ним легко було по своїй волі обертати“. І врешті оповідає Грушевський, як при Гетьмані поставлена була „малоросійська колегія“, більшости московських старших офіцерів. „Ясне діло було — кінчає Грушевський, — що справжня управа буде в руках тої колегії, а за гетьманом із старшиною тільки порожнє ймення остане“.*)

Постать гетьмана Івана Скоропадського знайшла собі відповідну оцінку не тільки на сторінках українських історичних праць. Перед нами коротка характеристика цього гетьмана з найкращої російської енциклопедії Брокгауза і Єфрона. Вона настільки цікава, що позволю собі її тут навести.

„Петро І — пише автор характеристики — який приготував цілковите прилучення України до Москви, знай-

*) М. Грушевський. Ілюстрована історія України. Київ — Відень 1922. Стор. 381—392.

шов у Скоропадському відданого помішника, що іноді заходив даліше намірів самого царя. Щедро роздаючи українські землі Росіянам, він не тільки виділив Меншикові величезні маєтності Стародубського полку, не тільки дозволив йому починити неправильні розмежування, але навіть записав йому в підданство цілу сотню козаків. Слабкий вдачею, ставлячи понад усе особисту вигоду — Скоропадський назагал змагав лише до того, щоб приподобатися сильним людям з оточення царя. По заснуванні Малоросійської Колегії, він був позбавлений всякої влади“.

Стільки історики про „славного“ предка генерала Скоропадського.

Нікчемний, маленький, „плохий“ чоловічок, який стояв на послугах Москви, для „лакомства нещасного“ зрадив Мазепу, страху ради віддав доньку на поталу московському посіпаці й „самоотверженно“ повів Україну в обійми „братнього“ народу. Сучасники називали його „Іудео проклятим“, тому що „не стоїть за Україну й Москалі її розоряють“^{*)}.

Таким був предок генерала Скоропадського, основоположник „великого“ гетьманського роду, що його так розреклямовано останніми часами в певних колах нашого суспільства.

Позбавлений волі, по рабському підпорядкований цареві, забитий власною жінкою, напівжидівкою Настею**), про яку говорили, що то вона Настя, носить булаву, а Іван, гетьман — плахту, і врешті оточений жінчиними родичами Марковичами, що колись перші зрадили Мазепу й допомагали Меншикову здобувати Батурин, а тепер, сильні своїм родством з гетьманом, чинили насильства й здирства по цілому краї, — цей гетьман був зненавиджений всією Україною.

Для нас це постать символічна, бо саме від нього, від цього „основоположника“ роду Скоропадських і починається „шатость малоросійская“, оте „двоєдушіє“, оте безмірне „служальство“, прикметне для нашої дійсності протягом довгих століть, яке кинуло в тенеті спочатку російської державности, а потім і „великої русской культури“ сотки тисяч нашої шляхти, відрізало її назавжди від своєї нації й поробило покірними, відданими наймитами чужої ідеї.

Клясичним типом оцих наймитів чужої ідеї (в даному випадкові — московської) були саме Скоропадські. Вони змішали свою українську кров з кров'ю московською, з кров'ю різних Салтикових, Голіциних, кн. Волконських і т. д., здобуваючи через цих типових царських блудозлизів впливи при царському дворі й значні маєтності, вижебрані взамін за „верность престолу“ і „маларасійскую самаатверженность“. Отже московська кров потекла рясним струмом в „малоросійському роді“ Скоропадських. І ближчі предки генерала Скоропадського були московського походження. Бабка його була з московського роду Алсуфієвих, а жінка його, мати генеральського сина, несподівано проголошеного тепер „аркадським принцем“ — з московського роду Дурново, з роду, який завжди був опорою царської реакції, який давав московському цареві вірних слугак і охоронців

*) Проф. Дм. Дорошенко. Нарис історії України, т. II, ст. 185.

**) Настя Скоропадська походила з роду Мойше Абрамовича Марковича. (Див. гасло „Марковичі“ в рос. енцикл. Брокгауза і Ефрона).

ладу, що тримав в неволі Україну, й Кавказ, і Фінляндію, і багацько інших народів*).

Та не тільки московська кров тече в роді Скоропадських. Тече в їхньому роді й та сукровична, гнила, роспусна кров пажерливих панів, до яких надаремно гукав Шевченко: „схаменіться, будьте люди, бо лихо вам буде“!

Ця кров відбилася й на родині самого генерала Скоропадського. Всім відомо, що другий син генерала й брат „гетьманича“ доживає свого віку в одному з домів для божевільних і дегенератів у Швайцарії.

Але може найсильніше струмувала ця гнила, сукровична кров в батькові генерала Скоропадського — Петрові Скоропадському, що був відомий на цілу Полтавщину й Чернігівщину, як бешкетник, роспусник і п'яниця.

Ось як характеризує його Шевченко в своєму вірші, присвяченому йому ж:

„І досі нудно, як згадаю
Готичеський з часами дом,
Село обідране кругом,
І шапочку мужик знімає,
Як флаг побачить: значить пан
У себе з причетом гуляє.
Оцей годований кабан,
Оце ледащо щирий пан,
Потомок гетьмана дурного
І презавзятий патріот...“

Кінчає Шевченко так:

„Та ще в селі своїм дівчаток
Перебірає; та спроста
Таки своїх байстрят з десятка
У год подержить до хреста,
Та й тільки-ж то... Кругом паскуда!
Чому ж його не так зовуть?
Чому ж на його не плюють?
Чому ж не топчуть? Люди, люди!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси, —
То оддасте... Не жаль на його,
На п'яного Петра кривого,
А жаль великий на людей,
На тих юродивих дітей!...“**).

*) Дивись гасло „Дурново“ в російській енциклопедії Брокгауза і Єфрона. Рід цей одного походження з „Толстими“, а носить прізвище „Дурново“ від свого основоположника Василя Толстого який в наслідок своєї „обмежености“ названий був „Дурним“.

**) Т. Шевченко. Кобзар. II видання. С. Петербург, 1907 р. ст. 396.

2. Особа самого ген. Скоропадського.

Від такого батька й від матері напівмосковки саме й народився майбутній „гетьман всієї України“. Змалку майбутнього „гетьмана“ відіслано до Петербургу й уміщено в Пажеському корпусі. Від того часу Скоропадський вже нічого спільного не мав з Україною, хіба тільки те, що іноді наїжджав на кілька день до свого маєтку Тростянця на Полтавщині.

Що мав спільного цей „гетьман України“ з Україною, про це свідчать всі мемуаристи, які тільки коли-небудь займалися його постаттю. Всі ці мемуаристи, здебільшого прихильники генерала Скоропадського і його особисті приятелі достоту схарактеризували постать „гетьмана“, як типового російського патріота, що, опановуючи Україну, хотів її тільки зберегти для майбутньої царської імперії. Цікавих відсилаю до своєї книжки „Скоропадщина“, де я зібрав чимало матеріалу в тій справі.

Тут скажу тільки коротко, реасумуючи весь зібраний мною матеріал про Скоропадського, що генерал Скоропадський ніколи не був Українцем. Навіть тоді, коли приїздив до свого маєтку подивляти „малоросійську природу“, коли їв „малоросійській борщ“ на станціях „Юго-западной желѣзной дороги“ і слухав малоросійських пісень на веранді свого палацу. Не був він Українцем і тоді, коли згадував про свого предка гетьмана Івана, так як не були Татарами князі Юсупови, що виводилися від славного ногайського князя Юсуфа-Мурзи, і князі Мещерські, що походили від Бахмета Уйсеновича.

Це був типовий російський генерал-карієрович, що нічим ніколи не прислужився Україні, що забув про неї так само легко, як забули про свою батьківщину сотки т. зв. російських аристократів з польськими, литовськими, татарськими, армянськими й грузинськими прізвищами, оті всі Багратіони, Лорис-Мелікови, Хани Нахичеванські, Гедовди, Браницькі, Кантакузени...

Ціла його свідомість була лише переповнена спогадами про „двор“ „Петербург“, „гвардію“, „Пажеський корпус“... Там були кривні, знайомі, приятелі, там, витанцьовуючи мазурку на царських балах, починав він свою кар'єру, звідти йшли призначення, підвищення й ордери, звідти взяв він жінку, доньку типового царського генерала реакціонера Дурново, там саме мріяв про блискуче майбутнє й кар'єру своїх дітей.

Україна! Вона для нього не існувала. В своїх незвичайно одвертих спогадах, вміщених в 1933 р. в VII томі „Збірника Хліборобської України“ він сам, майбутній „гетьман“ України признається, що „ніколи не приймав участі в новітнім українським русі, а коли в березні 1917 р. вперше довідався з „Кіевской Мислі“ про українську демонстрацію, то подумав, що це робота ворогів з метою завести розбрат в нашому (читай: російському) тилі“ (ст. 3).

Таким він був, коли приходив до влади на Україні, таким залишився протягом цілого існування „гетьманської оперетки“, таким залишився він також і на еміграції, вигнаний на чужину і натаврований Українським Народом.

Ба, навіть більше. На еміграції, оточений різними пройдисвітами, що хотіли робити легкий гріш у „гетьманському“ підприємстві, генерал Скоропадський ще виразніше показав своє обличчя.

Середовище генерала Скоропадського і його самого схарактеризував великий вчений і патріот український Вячеслав Липинський, який довго намагався „переродити„ московського генерала й зробити з нього Українця і врешті, бачучи що всі його зусилля марні, змушений був порвати з рухом Скоропадського та одверто виступити проти нього в пресі.

В 1930 р. В. Липинський оголошує в „Ділі“ свій голосний „Комунікат“, в якому заявляє, що ні він, ні його однодумці „з таким „українським монархизмом“ який робиться тепер п. Павлом Скоропадським і його прибічниками в Ванзее ні в ділах, ні в помислах наших не мали, не маємо й не будемо мати нічого спільного. Коли б такий „монархизм“, пише він далі — під проводом Павла Скоропадського, чи іншого подібного „гетьмана“ мав коли-небудь на Україні появитись — коли „гетьманцями монархистами“ стануть звать себе люди, в яких довголітня політична розпуста й мандрівки по різних політичних партіях, виснажили всю віру, всю ідейність, дисциплінованість, товарискість і оставили в душі лише згарище, повне злоби, заздрости, перфідії і звичок до політичного крутіства — коли такі люди, через своє викорінення й озлоблення, підуть служити якомусь гетьману-отаманові, то заявляю, що такий монархизм буде найгіршою формою правління, яку тільки Україна може мати, і що прокляття за такий монархизм нехай не спадає на мою голову, бо я перед ним остерігав і проти нього борюся“.

Липинський стверджує далі, що виступає „проти гетьмана, який зламав записання, не додержує гетьманського слова й руйнує — монархичні закони“, що виступає проти людини, яка робить з монархизму карикатуру“, що протестує проти „ширення з гетьманського дому і з гетьманського відома ідеологічного й організаційного хаосу“, що поборює, одобрювану генералом Скоропадським „смердяковщину“ його прибічників.

„Рабства, — писав Липинський — лакейства, політичного шахрайства, перфідії, трусливості й глупого славолюбія — все це під назвою українського гетьманства — я не проповідував ніколи“.

Щоб не забирати багато місяця, не будемо переповідати усього того, що сказав Липинський про Скоропадського. Цікавих відсилаємо до I тому „Збірника Хліборобської України“.

Тут скажемо тільки коротко, що Липинський мав достатні підстави для свого виступу проти Скоропадського.

На еміграції Скоропадщина справді стала багном і участь в ній плямила кожне чесне ім'я українське.

Вистачить тільки згадати ті „скандали“, які зв'язані з іменем Скоропадського на еміграції.

То Скоропадський продає Підкарпатську Русь Угорщині, потребуючи грошей на своє життя, то входить у зносини з міжнародним аферистом і ошуканцем Грегори, караним англійським судом і через нього збирає гріш для себе серед усяких „титолованих“ осіб.

Як справжній аферист він працює на всі сторони. В 1928 році він провадить переговори з „тоже рюриковичем“ московським емігрантським царем Кирилом Романовим і признає „верховну власть

імператора Кіріла над Україною“*), крім того навязує контакт з ма-
сонами, а водночас цілою парою залишається до греко-католицьких
українських сфер. І завжди з одною метою — видерти як мога біль-
ше грошей на своє існування.

Але поминаючи ці скандали Липинський мав право розчарува-
тися Скоропадським і з інших причин.

А саме Скоропадський ні за що не схотів стати Українцем, а за-
лишився далі на еміграції „руським челевеком“.

Вже один конфлікт його з Липинським був конфліктом Росія-
нина з Українцем, конфліктом людини, яка на українській справі ли-
ше робила кар'єру, з людиною, що для цієї української справи го-
рла ціле життя.

Вже цей один конфлікт показав ясно, як розумів генерал Скоро-
падський ідею українського монархізму, ідею, створену Українцем, що
не міг про неї інакше думати, як в приложенні до своєї невизволеної
батьківщини.

Тим самим авантюристом — генералом царської служби, яким
був він тоді, коли захопив, в своїй часі, владу на Україні, прийшов
він і тепер до організації Хліборобів Державників.

— Українізуватися? Прошу дуже!...

Замовлені портрети „предків“, на стінах кілька пам'яток „мало-
російської“ старовини, на столі дві українські книжки, в присутності
гостей сам „гетьман“ не цурається української мови, але... на тому
кінець.

Далі зовнішньої, суто-репрезентаційної, українізації, яка нашо-
му генералові потрібна лише для реклями, генерал не йде.

Його інтимне життя, так як і колись, коли він вбирав козацьке
вбрання, бажаючи викликати цим своїм „сміливим жестом“ захоплен-
ня „малоросійських“ мас, залишається й тепер „суто-російське“.

По російському він думає, по російському пише, по російському
говорить в своїй родині, в російському товаристві почуває себе най-
краще.

Вистачить прочитати його щоденник,**) писаний в р о с і ї с ь к і й
м о в і року 1929 (!), цебто по II роках „українізації“, щоб перекона-
тися, як українізувався „український гетьман“.

Про жадну „українізацію“ Скоропадського на еміграції й мови
бути не може.

Він і далі залишився знаряддям російського імперіялізму в пов-
ному цього слова значінні, що простував і простує до цілковитого
знищення України!

Таким він був, таким він залишився й тепер.

Його приятель росіянин Могилянський наводить таку цитату
з його листа до себе:

„Если бы мнѣ пришлось повторить опять всю историю, я, по со-
вѣсти, не мог бы поступить иначе, чѣм я поступил“.***)

*) Див. «Послѣднія Новости», ч. 2778, 30.X.28 р.

**) Читача який хоче запізнатися з „мовою“ цього пікантного
щоденника відсилаємо до I тому „Збірника Хліборобської України“
(Прага 1931), де передруковано виїнятки з цього щоденника.

***) Н. Могилянскій. Трагедія України. Архив. рус.рев. Т. XI,
ст. 24.

Це писав генерал Скоропадський вже на еміграції, цебто тоді, коли саме починали говорити про те, що „гетьман вже не той“... Він клясично признався, що „не мог бы поступить иначе“, цебто, так само віддав би Україну Москві, як зробив це в 1918 році, так само пішов би до влади через карні експедиції й переслідування українських діячів, так само нищив би українську культуру й дбав би про розвиток російської!

В другому томі „Русской Лѣтописи“ знаходимо, в одній статті одного російського журналіста Н. Корево, таку згадку про Скоропадського:

„Тому, хто пише ці рядки (цебто власне цьому російському журналістові) доводилося підчас перебування в Швейцарії (на еміграції С. Д.) розмовляти з генералом Скоропадським, і звичайно не в ньому українські сепаратисти знайдуть собі прибічника“. *)

Що говорив генерал Скоропадський в інтимній розмові з російським журналістом, ми не знаємо. Але знаємо, що своєю розмовою він очевидно переконав свого співбесідника що з українським „сепаратизмом“ на має нічого спільного!

Не дивниця отже, що Скоропадський на еміграції став надто популярним в російських колах, зокрема в колах російських монархистів.

Вже давно орган цих монархистів „Возрождение“ з приємністю підкреслював „відсутність ворожнечі до Росії“ у групи Скоропадського й констатував, що група ця приймає до возсозданія отечества „та шукає таких формової Росії, при яких можна було б уникнути її розподілу“. **)

А ось перед нами ще одна газетна нотатка: „*Vossische Zeitung*“ з дня 8. XI. 1933., описуючи баль російського червоного хреста, стверджує, що на цьому балі був також і Скоропадський — *der letzte Hetman der Ukraine*.

Сам по собі цей факт міг би й нічого не означати, але кореспондент газети не обмежився одною сухою нотаткою, лише докладно й навіть з чисто німецьким захопленням розповів, що баль цей був, немов зразком передвоєнної царської Росії. „*Die höchsten Auszeichnungen des Kaiserlichen Russland* — пише захоплений кореспондент німецької газети — *wurden stolz von den in Deutschland lebenden Alt-russen durch die Säle getragen*“.

Скоропадський, як пише кореспондент, сидів не як-небудь, лише при прикрашеному царським флагом столі, протекторки бально великої княжни Віри, доньки великого князя Константина Константиновича“.

...Alle Liebe rostet nicht!

Скоропадський безперечно залишився при своїх старих симпатіях і орієнтаціях. Жадних даних на те, що Скоропадський „змінився“ не має. А та обставина, що свою „зовнішню політику“ Скоропадський веде лише при допомозі колишніх царських дипломатів (точнісінько так, як і в році 1918), говорить виразно за правдиві спружини т. зв.

*) Русская Лѣтопись. Т. III. ст. 179. Париж, 1922.

**) „Возрождение“ ч. 1468, з 9 червня 1929 р. Див. передовицю

„гетьманського руху“, що випирають з підмоцненого українським сіном „гетьманського трону“ і що їх наші легковірні й наївні землячки, в своїм нерозважнім відношенні до української дійсности, ще не завважають!

3. „Держава“ генерала Скоропадського.

Насамперед невеличка цитата. Це думка відомого німецького публіциста проф. Павла Шімана, який часами Скоропадського спеціально цікавився і був безпосереднім свідком подій, зв'язаних з його „пануванням“.

„В українських і приязних Українцям колах — пише проф. Шіман в „Франкфуртер Цайтунг“ (ч. 319, 1919 р.) — багато говорилося про можливість того, що гетьман, через утворення національного кабінету, може стати проводирем української думки та здійснити клич антимосковської політики. Та така політика для аристократичного петербурзько-гвардейського офіцера, який зріс в монархічних великоросійських кругах, була психологічно виключена, помимо його особистого честолюбства.

Дипломатичні зручні заяви хитрого генерала змогли лише часово кинути заслону на його справжню ціль. Скоропадський був готовий дати тимчасову незалежність протибольшевицькому державному організмові, але він хотів віддати першенство впливам російської культури та увійти в тісний союз з відновленою Росією, не вважаючи цього за зраду власному народові“.

Не будемо оперувати тут фактами. Їх я подав в своїй книжці „Скоропадщина“ і відсилаю до неї всіх тих, що хочать запізнитися із справжнім обличчям державної влади на Україні за панування генерала Скоропадського. В цій своїй книжці я розібрав і представив велетенський фактичний матеріал, ніде ніким не збитий, на підставі якого можна ствердити тільки одне: держава, яку очолював генерал Скоропадський не була українською державою.

Ця держава була просто остання дошка рятунку для всіх викидків російської революції, непевний корабель на бурхливому морі, де справляли свій „бенкет підчас чуми“ останні могикани царської реакції — всі ці генерали, генерал-губернатори, флігель-адъютанти, прокурори, сенатори, камергери „двора его императорскаго величества“ і просто люди в „фуражках з кокардами“, пересічний російський урядовець і рядовий російський інтелігент.

„Гетьманські“ кабінети міністрів складались переважно з москалів жидів та поляків з такими прізвищами як Гутнік, Калакольцев, Афанасієв при нечисленній участі „самоотверженних малоросиф“, яких, зрештою, як от прем'єра уряду генерала Скоропадського Ф. Лизогуба і так називали „русскімі людьми да мазга кастей“.

Адміністрація, поліція, уряди всі були обсажені головним чином Москалями.

Навіть наступником своїм на випадок смерти призначив Скоропадський людину, що з Україною нічого спільного не мала, — російського вищого урядовця С. Завадського, який на еміграції в Празі вже

одверто признав себе „руським человеком“ і заявив, що стоїть „за єдність руського племені“ та є „проти всякого сепаратизму“.*)

А водночас провадилася послідовна праця по організації російського війська при цілковитому занедбанні організації Української Армії.

Зїзджалися московські офіцери, переводилися грошові збірки, і все це не конспіративно, лише цілком одверто, підкреслено й вільно. Під самим оком „гетьманської“ влади, в столиці „самостійної України“!

Спогади різних московських „генералів“, що вийшли друком протягом останніх десяти років за кордоном, дають нам можливість цілком виразно окреслити працю Москалів над формуванням російського війська на Україні.

Спогади ці відповідно оствітлюють також і ролі українського уряду та ролі самого „гетьмана“, в цій праці злиутування всіх активних московських сил в єдину військову організацію, в праці фактичного переведення в життя гасла відбудови великої Росії.

„Гетьман — пише генерал Черячукін — широко відчинив двері гостинності всім тим, хто не сприяв відірванню України від Росії, хто вважав віддокремлення України від Росії за акт державної зради**). Далі генерал Черячукін пише, що за часів „гетьмана“ Україна щедро допомагала всім добровольчим організаціям, які почали формувати армії для відбудовування Росії**).

Скажемо коротко. Єдиною метою політики генерала Скоропадського і його уряду була консервація України на випадок відродження Росії. Не відбудова Української Держави, лише саме відбудування держави російської. Від самого початку свого панування генерал Скоропадський лише й про це думав. А своє панування він закінчив славним маніфестом про федерацію з Росією, що був не мов підсумок цілої діяльності Скоропадчиків на Україні.

Щоб не залишатися голословним дамо тут місце особистому приятелеві генерала Скоропадського герцогові Г. Лейхтенбергському, який вже на еміграції опублікував свої спогади про Скоропадського під заголовком: „Воспоминания об Украинѣ“. Ось що пише про Скоропадського герцог Лейхтенбергський на стор. 30—32 своїх спогадів:

„Пов'язаний із Скоропадським давніми нитками товариства й приятелювання, я відвідував його тоді, коли лише хотів. Бувало, що він відкривав мені своє серце, знаючи, що таємниць його я не розкрию. Він пробував прийти до згоди з комендантом добровольчої армії генералом Денікіним; при посередництві генерала Дутова, він хотів простягнути руку адміралові Колчакові. Залізне півколо, таким чином поступовно витворювалося б з півдня Росії проти большевицького безладдя в Москві й Петербурзі... Досвідчені російські люди, які з українського мали хіба одне лише ймення та й то не завжди, репрезентували новонарожену українську державу в країнах, які визнали її існування... Таким чином все здавалося йшло до кращого... Якщо Скоропадський, під натиском Німців, був позбавлений спроможності одверто заявити, що незалежність України продовжується лише до моменту, поки в Росії не створиться дійсний уряд, то

*) Див. Проф. Д. Дорошенко. Ілюстрована Історія України, т. II, ст. 66.

**) Донская Летопись, ч. 3, ст. 170.

тепер вже можна голосно сказати, що такою була думка гетьмана від самого початку. В „незалежній“ Україні він бачив лише ядро, яке в один прекрасний день, згрупує всі творчі сили всіх частин Росії, щоб звідціль зламати большевизм і створити нову Росію, де Україна була б, у випадку потреби, автономною частиною. Якщо б установчі збори Росії встановили конституційну монархію, то гетьман хотів заграти ролю Богодана Хмельницького, який, в 1650 році, привів малоросійських козаків під зверхність московського царя. І коли Скоропадський виступив після перемоги над Німцями із такою заявою, він висловив лише свою заховану думку, заховане почуття“.

Свою політику відновлення „єдиної Росії генерал Скоропадський провадив спочатку обережно, рахуючись з настроями українського громадянства і плянами німецьких окупантів. Але в осени 1818 р. його становище цілковито окреслилося.

Справді вже нічого не стримувало „гетьмана“ на шляху до „відновлення Росії“.

Київ і Україна фактично давно вже були в руках Москалів. Дотепер над ними ще стояла німецька військова сила, але тепер Німеччина, охоплена революцією, вже не була грізна.

І ось, з надр нової дійсности, виринає вже неприховане обличчя гетьманської держави.

Події наступали з блискавичною хуткістю.

17 жовтня Рада Міністрів ухвалила закон про організацію на місцях добровольчих дружин „для підтримання законности й порядку“.

В статуті цих дружин стоїть, що факт приналежности до дружин не є для російського офіцерства фактом вступу на українську військову службу.

3-го листопада відбувається офіційльне побачення генерала Скоропадського з отаманом Війська Донського генералом Красновим, на якому генерал Краснов виголошує промову про те, що „українсько-донський союз — це початок того великого діла яке гетьман має довершити, тобто об'єднання російської держави в одне ціле“.

13 листопада московська газета „Голос Києва“ друкує такого наказу генерала Денікіна: „Сего числа я вступив в командованіє всіма военними силами Росії. Всі офіцери, находящієся на території бывшей Росії, обявляються мобилизованными“.

14 листопада, немов у відповідь на цей наказ, розіслано „по корпусам української армії спішну телеграму про „можливість творення єдиного протибольшевицького фронту з метою захисту культури та права“ („єдиного“ в розумінні об'єднання всіх російських армій).

І рівночасно, цього ж 14 листопада, генерал Скоропадський видає свою „славу“ останню грамоту про федерацію з Росією!

Подаємо зміст цієї грамоти:

„Перемирря між Німеччиною і державами згоди — писав генерал Скоропадський — заключено. Найкривавіша війна скінчилася. Перед народами всього світу стоїть складне завдання утворити основи нового життя.

Нині перед нами нове державне завдання. Держави згоди здавна були приятелями колишньої єдиної Російської Держави. Тепер, після пережитих Росією великих заворушен, умови її майбут-

нього існування повинні, безумовно, змінитися. На інших принципах федеративних повинна бути відновлена давня могутність і сила всеросійської держави.

На цих принципах, які — я вірю — поділяють і всі союзники Росії, Держави Згоди, а також яким не можуть не співчувати без винятку інші народи не тільки Європи, але й всього світу, повинна бути збудована майбутня політика нашої України. Їй першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої конечною метою буде відновлення великої Росії“.

Після оголошення „гетьманської грамоти“ починається правдива вакханалія Москалів у Києві.

Трьохкольорові царські прапори мають на численних „штабах“, „отдѣлах“, на всіх головніших будинках Києва, нагінка на українство набирає нової гостроти. Розпочинаються, як пише в своїй „Історії України“ навіть прихильник ген. Скоропадського проф. Дорошенко, — „ексцеси й вибрики; реквізіція і погром помешкання українського клубу на Прорізній вулиці, нищення бюстів і портретів Шевченка, зневажання українського прапору й вивішування трьохкольорового російського“, „безглузді арешти Українців, навіть зовсім спокійних і лояльних“.

Новопризначений „гетьманом“ начальний вождь „гетьманських“ сил генерал Келлер оточує себе цілим штабом скрайніх московських реакціонерів, одразу касує всі статuti, вироблені для української армії й повертає статuti старої російської.

Цей генерал Келлер стає цілковитим господарем Києва і „Української Держави“. На всіх мурах міста висять його „накази“ й „відозви“, в яких „вождь українських військових сил“ поясняє в московській мові українським громадянам, що жадного Українського Народу немає, що є тільки „один русскій народ“ і через це повинна бути тільки одна держава — „одно великое Русское Государство“.

Водночас вступає у виконання своїх обов'язків новосформований кабінет міністрів.

В цьому кабінеті, затвердженому генералом Скоропадським 14 листопада вже не було жадного свідомого Українця.

На чолі його став знаний неприхований ворог України, — С. Гербель. До складу міністрів ввійшли „істинно рускіє люди“ з прізвищами Петров, Щуцкой, Афанасев і т. д.

Стало ясным.

Перед Україною розгортався безповоротний шлях.

Грамота „гетьмана“ Павла Скоропадського була тільки крапкою над „і“.

4. Підсумки.

Свою книжку „Скоропадщина“, що в 1934 році розійшлася в кількох тисячах примірників і до цього часу не викликала жадної відповіді з боку Скоропадчиків (бо ж промовляла силою фактів і документів, які збиті не можуть бути)—я попередив передмовою, де дав таку загальну оцінку Скоропадщини: „Скоропадщина безперечно є синтезою цілої доби в українській історії, доби, що починається від

рагічного упадку Мазепи й тягнеться впродовж багатьох років аж до вибуху української революції, доби, коли майже ціле українське панство „самоозверженно“ пішло служити Москві, коли, говорячи словами Катерини II, „страсть“ цього панства „к чинам, а особливо к жалованію“ не змогла „умоначертанія прежних времен“, коли на Україні стало глибоко тихо, немов в домовині, коли нічого вже не залишилося із старих традицій і „малоросійское дворянство“ до решти поринуло в надрах всеросійської дійсності.

В своїм виявленні за часів української революції Скоропадщина була продовженням цієї доби—останньою дошкою рятунку, з одного боку для всіх тих, що, розуміючи потужність українського національного руху, в фікційній Українській Державі хотіли врятувати себе, свої маєтки (оці самі історичні старшинські „хутори“) і свої безприкладні симпатії до Росії, а другого — для всіх Росіян, що за жадну ціну не погоджувалися втратити „Юга Росії“ й тому воліли мати справу з „компромісовою“ державою, яка, будучи назовні українською, але заховуючи свою внутрішню російську суть, втихомирить розбурхані національні пристрасті Українського Народу й призведе, в остаточному результаті, до нової форми „єдиної неділимої“.

Ця „компромісова“ Українська Держава — театральна, зовнішньо зукраїнізована — справді стримала, на певний час, могутній розгін української революції. Але шляху українського відродження вона не потрапила викривити. Вибухом повстання проти гетьмана нація українська стала на єдино-реальний в своєму історичному розвитку шлях — на шлях безглядної боротьби з Москвою. Скоропадщину було, розбито, як останній символ панування московського на Україні.

„Відродження“ — генерала Скоропадського на еміграції означає спробу відродження генеральної „малоросійської“ лінії в українській історії, яка так само, як і в історичній перспективі, намагається тепер підірвати й викривити лінію розвитку справжнього українського націоналізму.

Практично відродження Скоропадщини означає гуртування всіх ворожих українській національній ідеї сил, отже передовсім елементів московфільських, в галицькому того слова значінні й малоросійських—в наддніпрянському, і врешті тих нікчемних синів своєї нації, які на національній ідеї українській лише жирують, а в даному випадкові до Скоропадщини потягнулися з суто-особистих мотивів, або, говорячи словами Достоевського, в ім'я „зависти, рабства й пишеваренія“.

Породжена ганебними традиціями 1918 року, звязана з гниючими спогадами царату, заплутана в мерзотних інтригах своїх провідників, опаскуджена безприкладним цинізмом, з яким ці провідники ведуть свою розкладову роботу — Скоропадщина є боляком на тілі Українського Народу, боляком тим небезпечнішим, що, репрезентуючи в істоті речей лише відлам російського імперіалізму — вона підшитається під ідеологію українського монархізму, створеного великим українським патріотом В. Липинським, який, напередодні смерті, сам осудив Скоропадщину й відрікся від неї“.

Ця оцінка, що я подав тут тільки її частину не стратила своєї значущості й тепер.

Ми є знову свідками генерального атакую темних сил на українську національну ідею.

0,48 (1986)

1603

Сипляться гроші, видаються брехливі публікації, провадиться субсидіювана якимось незаниманими доброчинами, жвава пресова кампанія, знаходяться засоби на коштовні поїздки „гетьманича“ до Америки й Канади — все на те, щоб оживити й розбудувати підприємство, „династії“ Скоропадських, підприємство, яке за єдиного мету ставить собі підмінування української державної свідомості.

Ми бачимо, як спритні спекулянти хочуть чадати своєму підприємству нову атракційну силу, висовуючи на місце шефа фірми Скоропадських нову особу — „гетьманича“, як намагаються переконати українське суспільство, що „гетьманич“ — це вже справжній, не підчищений, не підмальований на жовто-блакитно, Українець.

Та це нічого не значить. Як добре б і не говорив по українськи нащадок царського кавалерійського генерала, як би й не чарував очима наївних канадійських фермерок — він все ж залишиться Скоропадським.

А прізвище „Скоропадський“ це прізвище цілою Україною обплыване й оганьблене, прізвище, що стало синонімом зради й запродаництва, прізвище, яким на Великій Україні хіба тільки можна відштовхнути маси, а не притягнути їх до будови власної Держави.

З-поза цього прізвища встає почварна зрада Мазепиної ідеї Іваном Скоропадським, за ним стоїть малоросійське льокайство й лизунство цілої „гетьманської“ родини, за ним стоять лянні бешкети розпанованих малоросійських панів, що гнобили українського мужика за рецептами жандармів Миколи I, в цьому прізвищі приховалося стільки малоросійської підлоти, стільки рабської відданості інтересам „великої Росії“, що годі його обмити і очистити з бруду, хоч би бралися до цього й справжні „міжнародні“ спеціалісти відфалшування легенд.

Прізвище Скоропадських говорить саме за себе. І хто б його не носив залишиться завжди в свідомості широких українських мас — Скоропадським — зрадником!

Львів. Бібліотека
А.І. УРСР

РЛ 1603

С. ДОЛЕНГА

Врїчницю
ГАНЬБИ й сорому